

den tijd dat de Etrurische macht begon te tanen, en weinig „documents humains” leggen in zoo sterke mate getuigenis af van het nationale gebeuren van een volk als de schilderijen in dit graf. Het is alsof de artistieke schepingskracht van dit volk, als het zijn politiek houvast verloren heeft, zich zelf verteert in een martelende zelfkwelling. Als nog Etrurië's vloten het westelijk bekken van de Middellandsche zee beheerschen, als er welvaart is en hun stedenbond nog machtig is, dan beelden zij nog feesten af in hun graven, dan is het hiernamaals waarin zich die feesten afspelen vervuld van een sfeer van fluitspel en van de lichte gratie van den dans. Wat is er onbezorgder denkbaar dan de dansende figuren uit de Tomba del Triclinio (afb. 10), wat muzikaler, wat gracieuzer? Maar als dan hun macht geknot wordt en hun gebied afbrokkelt, ja welhaast geheel zal zijn opgegaan in het Romeinsche imperium, dan verschijnen gruwzame gestalten en sombere voorstellingen tusschen hun feesten en drinkgelagen. Een orientalsche, gloeiende harstocht leeft in beide, in hun dans, die exuberanter, extatischer is dan waar ook en zelfs de bacchische dansen der Grieken overtreft, en in die wreede wellust van de smart die hen demonen doet scheppen die nergens in de antieke wereld hun weerga vinden en slechts met de duivelsgestalten der Middeleeuwen te vergelijken zijn, en voorstellingen van een verschrikking als slechts het Campo Santo van Pisa ze weer zal bieden.

Het zijn de heerschers over de onderwereld, Hades en Persephone, die eerst onze aandacht vragen in de Tomba dell'Orco (afb. 6). Voor hen staat de driekoppige Geryon die juist een opdracht van zijn heer en meester schijnt te ontvangen. Tot zoover kan de voorstelling nog grieksch zijn. Ook de namen bij de figuren zijn grieksch in etrusische vervorming. Slechts de wolfskop die Hades voert, en die zoo Griekenland niet kent, duidt hier op een demonischer karakter van de hoofdpersoon dan deze in de grieksche voorstellingswereld pleegt te hebben. Maar veel sterker heeft dat eigen etrusisch karakter de doodsdemon, die hier in afb. 9 afgebeeld is. De gekromde haviksneus, de haargroei daarboven, het loensche oog, het roodachtige slangenhaar, de paardenooren, dat alles maakt dezen gevleugelden demon met den hamer tot een figuur die men niet licht elders in de antieke wereld zal aantreffen, al kan men ook niet zoover gaan met het trekken van parallelen met middeleeuwsche gestalten als Weege dat doet, als hij het blauwachtig ovaal boven den kop houdt voor een soort nimbus, terwijl het veel eer is op te vatten als de contour van den rechtervleugel. En met die incongruïteit, die men zoo vaak bij etrusische voorstellingen kan opmerken, treden naast deze verschrikking scènes van geheel anderen aard op: een echtpaar op een kline, een kinderkopje ervoor en erachter, en verderop weer een dergelijk paar waartoe de vrouwenkop behoort, die in afb. 11 is weergegeven. Als geen andere kan deze kop in het licht stellen wat etrusische artisticeit vermocht en men weet niet wat meer te roemen, de fijnheid van expressie